

**Europäische Union
Evropská unie**
Europäischer Fonds für
regionale Entwicklung
Evropský fond pro
regionální rozvoj

Ziel ETZ | Cíl EÚS
Freistaat Bayern –
Tschechische Republik
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014 – 2020 (INTERREG V)

LIBRETO EXPOZICE „POZOR HRANICE!“
V KULTURNÍM CENTRU – PIVOVAR DOMAŽLICE
4.NP

zpracováno v rámci projektu

„Muzeum společného dědictví regionu Domažlice – Furth im Wald“, číslo 271

spolufinancováno

programem přeshraniční spolupráce

Česká republika – Svobodný stát Bavorsko, Cíl EÚS 2014–2020

a

státní rozpočtem ČR

bez jazykové korektury

ÚVODNÍ SDĚLENÍ

SUPERSDĚLENÍ

Hranice mezi dnešním Chodskem a Bavorskem se v průběhu staletí příliš neměnila, zato se však proměňoval její význam – v časech dobrých sousedům nepřekážela, v dobách těžkých neštěstí nezabránila – to dokáže jen dobrá vůle a jen my.

Hlavní sdělení

Jsme sousedé a mezi námi je hranice. Jejich průběh mezi dnešním Domažlickem na české straně a zemským okresem Cham na straně bavorské se v průběhu staletí příliš neměnil. Co se však proměňovalo, byl jejich význam. Hranice mají chránit naši svobodu, ale občas ji spíše omezovaly. V časech dobrých nám nepřekážely v cestách za obživou, přáteli, nákupy, za světskými či duchovními slavnostmi. V dobách zlých nám bránily v setkávání a mnoho lidí na ní přišlo o život. Hranice byly svědkem mnoha křivd. Záleží jen na nás, jestli budou do budoucna sousedy dělit, či spojovat.

- O tom všem pojednává tato expozice. V deseti částech představuje společnou historii regionu od pravěku po současnost. Tak dlouhé a složité osudy se přitom nesnaží pokrýt vyčerpávajícím způsobem. Spíše chce upozornit na zajímavá témata a povzbudit Vás i ostatní lidi na obou stranách hranice k vzájemnému poznávání.
- Každou část zahajuje fiktivní rozhovor dvou postav. Některé jsou skutečné, jiné vymyšlené, ale věci, o nichž spolu diskutují, jsou reálné a pro region důležité. Obě postavy Vám blíže představí jejich vizitky. Historii tvoří události a lidé, kteří je studují a vyprávějí o nich druhým.
- Žijeme ve šťastné době, kdy nám hranice nebrání ve vzájemném poznávání. Na rozdíl od minulosti je dnes asi největší překážkou jazyková bariéra. Po řadu generací mnoho lidí na obou stranách hranice hovořilo česky i německy. Na tuto tradici dvojjazyčná expozice navazuje. Věříme, že Vám poslouží nejen jako průvodce po příhraničí Domažlicka a okresu Cham, ale i jako pomyslný most k druhému národu a jazyku.

AD.1.: PRAVĚKÝ SVĚT BEZ HRANIC

Hlavní sdělení

I když je nález tzv. **Milavečského vozíku** jedinečný, podobnost **mohyl** a dalších **archeologických nálezů** na české a bavorské straně dokládají, že lidi žijící v době bronzové na obou stranách dnešní **hranice** mnohem více spojovalo a hranice v dnešním slova smyslu **neexistovala**.

Dílčí sdělení

- Nejznámějším archeologickým nálezem v oblasti je tzv. **Milavečský vozík** objevený v jedné z mnoha mohyl pocházejících z doby bronzové.
- Výzkumy **mohyl** ukazují, že se na české a bavorské straně nijak podstatně neliší.
- Další archeologické nálezy, například ve **všekarského náhrdelníku a depotů** u silnic spojujících dnešní Chodsko s Bavorskem ukazují, že přes přirozenou přírodní hranici tvořenou hraničním hvozdem procházelo několik frekventovaných cest, které obě území spojovaly.

AD.2.: ZROZENÍ HRANIC VE STŘEDOVĚKU

Hlavní sdělení

Záznamy Kosmase a Dalimila, středověkých kronikářů, o bitvě u Brůdku a královská privilegia Chodů, jakožto strážců česko-bavorské zemské hranice, dokumentují zvětšující se význam pojmu hranice, byť každodenní život lidí na obou jejích stranách se příliš nelišil.

Dílčí sdělení

- Přesná lokalizace bitvy u Brůdku vzpomínané středověkými kronikáři není vědecky prokázaná, jasné ale je, že šlo o významný střet v hraničním hvozdu mezi českým knížetem Břetislavem I. a německým králem Jindřichem III. a že se odehrál nedaleko zemských hranic.

- Královská privilegia Chodů a doklady o tom, že Furthští dostávali zaplacenou za strážní a ochranné služby dokládají, že hranice začala být jasně definována a střežena, a překračována.
- Podobnost středověkých měst Domažlice a Furth im Wald, například středověká řemesla i četnost požárů, dokládají, že každodenní život lidí na obou stranách hranice se příliš nelišil.

AD.3.: HUSITSTVÍ: BOJ S DRAKEM

Hlavní sdělení

Husitství, ke kterému se přihlásilo město **Domažlice**, znamenalo pro tradičně katolické Bavorsko hrozbu, kterou si v nedalekém Furth im Waldu místní obyvatelé dodnes připomínají při městských slavnostech jako **souboj s drakem**, ale i popud k **prohloubení katolické zbožnosti**, například v podobě poutí.

Dílčí sdělení

- Domažlice byly jednou z opor husitství v jihozápadních Čechách a po jejich obléhání křižáckými vojsky se jejich okolí (**Baldov**) stalo v srpnu 1431 místem památné porážky poslední, 5. křižové výpravy.
- Kromě bojů v Čechách (například obléhání nedaleké Plzně v roce 1433), **husité z Domažlic vyrazili i za hranice** – v září 1433 u Hiltersriedu oddíl pod velením domažlického hejtmana Jana Řitky z Bezdědic během loupežné výpravy porazili (dříve) okradení Bavoři vedení Hynkem Pluhem z Rabštejna
- I tyto dávné boje připomíná **Drachenstich** – skolení draka, jedinečné městské slavnosti ve Furth im Waldu připomínané už déle než 400 let, v němž husité hrají důležitou roli.
- Symbolem katolických poutí s kořeny v husitských dobách je poutní místo **Neukirchen beim heiligen Blut**, k jehož **Loučimské madoně**, opředené pověstí, po staletí vedou kroky poutníků z Bavorska i Chodska

AD.4.: PO TŘICETILETÉ VÁLCE: VŠICHNI DO ROBOTY

Hlavní sdělení

Příběh nejznámějšího Choda **Jana Sladkého Koziny** a jeho protivníka **Lamingena** z Albenreuthu „Lomikara“, který ožil v době národního obrození, vypráví o době po 30leté válce, kdy zanikla **tradiční strážní funkce Chodů** i chodská privilegia a Chodové byli nuceni stejně jako ostatní poddaní na obou stranách hranice se „zapojit do poválečné obnovy společnosti a modernizace hospodářství“

Dílčí sdělení

- **Chodové jako tradiční strážci** hranic ztrácejí od 16. století své výlučné postavení i stará privilegia a stávají se řadovými poddanými svého pána.
- Ve snaze uhájit zanikající privilegia se koncem 17. století uskutečnila neúspěšná chodská rebelie, jejíž mluvčí **Jan Sladký Kozina** byl pro výstrahu odsouzen a pověšen „Lomikarem“ **Lamingenem z Albenreuthu** – majitelem trhanovského panství snažícím se podobně jako ostatní šlechta na obou stranách hranice pozvednout a modernizovat své panství zpustošené 30letou válkou.
- Jeden z řady dobových sporů se v době národního obrození stal spravedlivým „**zápasem o chodská práva**“ a symbolickým střetem mezi „utlačovaným českým lidem a krutou cizí vrchností stíženou nakonec zaslouženým Božím trestem“ (byť Lomikar nebyl cizí šlechta – panství u Chebu)
- Ač v Bavorsku žádná privilegia neřešili, Kozinu a Lomikara neznali, vlivem morových ran a 30leté války řešili stejné problémy, tedy **drastický úbytek obyvatelstva a rozvrat společnosti**.

AD.5.: NÁRODNÍ IDENTITA: VZHŮRU NA CHODSKO!

Hlavní sdělení

V 19. století, kdy vedle viditelných státních hranic postupně získaly na důležitosti **neviditelné národnostní hranice**, se Chodsko považované za **českou oblast v německy mluvícím prostředí** stalo jedním z důležitých **symbolů národní svébytnosti a národním poutním místem**.

Dílčí sdělení

- **Chodské pověsti, keramika, hudba, kroje** inspirovaly mnoho významných českých umělců, kteří Chody vykreslili jako hrdé nositele české kultury a neochvějně strážce zemských hranic.
- **Objevení Chodska** prostřednictvím uměleckých děl přineslo spolu s dobrým dopravním spojením **železnicí** na Chodsko **cestovní ruch**, který se stal novým impulzem pro zachování a rozvoj chodského folklóru i českého turismu v převážně národnostně německém pohraničí.

AD.6.: PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA: DO VÁLKY SPOLU, PO NÍ KAŽDÝ SÁM

Hlavní sdělení

Do Velké války sousedé z obou stran hranic vstupovali „**bok po boku**“ jako spojenci. Během války rovněž **společně přicházeli o své blízké** a zažili **mnohá strádání**, vyšli z ní ovšem s rozdílnými pocity: Chodové jako **vítězové**, Bavoři jako **poražení**. Válka tak zasáhla do jejich životů stejnou měrou, její výsledky však byly výrazně odlišné.

Dílčí sdělení

- **Prožitky řadových vojáků** byly téměř identické. Život na obou stranách hranice byl podřízen válečným požadavkům, **lidé trpěli nedostatkem všeho**, strádali a přicházeli o své nejbližší.
- Během války nabývala na síle **myšlenka na samostatný československý stát**, který se na podzim 1918 stal skutečností.

- Uzavřený mír postavil obyvatele české národnosti Domažlicka na stranu vítězů, kdežto Bavorsky a vlastně i obyvatelstvo Domažlicka německé národnosti na stranu poražených.
- Nejhmotatelnějšími symboly a „živoucími“ důkazy o hrůze války jsou **pomníky padlých v chodských a bavorských obcích**. Na nich je nejpatrnější odlišné vnímání nejen výsledků války, ale i chápání poválečného uspořádání Evropy.

AD.7.: MEZI VÁLKAMI: VOLLMAU NEBO FOLMAVA?

Hlavní sdělení

Konflikty mezi Čechy a Němci žijícími v nově vzniklém Československu dané výsledky války a odlišnými představami o poválečném uspořádání byly díky zlepšení hospodářské situace částečně překonány, ale po jejím zhoršení v důsledku hospodářské krize se s nástupem nacismu v sousedním Německu národnostní problémy znovu projeví s ještě větší silou.

Dílčí sdělení

- O tom, jak různě vnímali Češi a Němci žijící v Československu výsledky první světové války a jak rozdílné byly jejich představy o poválečném uspořádání, svědčí mimo jiné snahy českých Němců o oddělení německy mluvících oblastí Domažlicka a následné vojenské zásahy čs. branné moci.
- Zlepšení hospodářské situace v Československu, kde se lidem dařilo lépe než v sousedním Německu, vytvořilo podmínky pro klidné soužití česky i německy mluvících obyvatel a vzájemnou spolupráci politických stran na řízení společného státu.
- Hospodářská krize 30. let, která bolestivě zasáhla i Domažlicko a jeho německy mluvící oblasti, přinesla po úspěšném nástupu nacistů a díky pracovním příležitostem v sousedním Bavorsku touhu německy mluvícího obyvatelstva podílet se na budování velkoněmecké říše.

AD.8.: DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA: CHODSKO V ŘÍŠI?

Hlavní sdělení

Zábor pohraničí, včetně podstatné části českého Chodska nacistickým Německem, následná **válečná léta** a příchod **americké armády** vnímali sousedé na chodské a bavorské straně naprosto odlišně a po válce se opět rozešli jako **vítězové a poražení**.

Dílčí sdělení

- **Zábor Chodska** byl ve své době vnímán jako národní tragédie a s okupací tohoto českého území se národ nesmířil a na protest se přes 100 000 lidí zúčastnilo poutě ke svatému Vavřínečku (která položila základ i poválečným Chodským slavnostem).
- WWII za sebou zanechala silné a **dramatické osudy lidí** (Jan Smudek, Alfred Bauman) i **míst** (Baarův pomník, Flossenbürg, operace Cowboy, Matt Konop), které jsou dokladem nemilosrdné a komplikované fáze ve vzájemném soužití.
- **Konec války** na Chodsku je symbolicky spojen s až dobrodružným a osudovým příběhem amerického vojáka Matta Konopa a ohromnou euforií, kdežto v Bavorsku je spojen s přibývajícím počtem padlých, depresí a strachem z příchodu Američanů. Definitivní porážka byla vnímána jako národní tragédie.

AD.9.: STUDENÁ VÁLKA: ŽIVOT ZA PLOTEM

Hlavní sdělení

Odsun obyvatelstva německé národnosti a následné **vybudování železné opony** osudově zpřetrhaly staleté kontakty mezi Chodskem a Bavorskem a **životy sousedů na obou stranách hranice se začaly od sebe výrazně vzdalovat**.

Dílčí sdělení

- Domažlicko ležící na jedné z hlavních spojnic mezi Čechami a Bavorskem bylo v poválečných letech velmi rušným místem, kde **přes hranice přecházely nejrůznější skupiny**, což se často neobešlo bez incidentů.

- Těsně po válce se zde pohybovali američtí vojáci, příslušníci Revoluční gardy, uprchlíci všeho druhu, váleční zajatci, lidé vracející se z koncentračních táborů, ilegální polovojenské německé formace i pašeráci a kontrola hranic byla v této době velmi složitá a často dramatická.
- V roce 1946 přes Domažlicko odcházeli českoslovenští Němci, kteří se chtěli vyhnout organizovanému odsunu, i odsunovaní Němci, kterých za jediný rok přes domažlické nádraží projelo 578 133 (tj. denně v jeden až dva vlakové transporty po 1 200 lidech).
- Radikální změnu přinesl nástup komunistického režimu a **neprodyšné uzavření hranice** tzv. železnou oponou během studené války s krátkým přerušením v období tzv. pražského jara.
 - **Akce Kámen**, při které byly StB vytvořeny umělé hranice, ukazuje, že v období studené války se česko-bavorská hranice a její kontrola stávaly nástrojem boje komunistické moci proti svým odpůrcům.
 - **Zaniklé obce i příběhy pohraničníků** a jejich obětí názorně ukazují, jak hlubokým zásahem do života byla existence železné opony.
 - Krátká změna přišla během období **pražského jara**, kdy se díky dočasnému otevření hranic lidské kontakty obnovily a přes Domažlicko prošlo ??? lidí za svobodou.
- I když neprodyšně uzavřená železná opona vzbuzovala podobný pocit života na konci světa na obou stranách hranice a na první pohled byly životní podmínky na Domažlicku a v Bavorsku podobné, v některých ohledech byly zásadně jiné.

AD.10.: ROK 1989: BOURÁME HRANICE – STAVÍME MOSTY?

Hlavní sdělení

I když železná opona jako bariéra mezi Západem a Východem fyzicky zmizela hned v roce 1989, část hranic v nás nadále přetrvává. Můžeme je svobodně zkoušet znovu překračovat a vzájemně tak obohacovat naše životy.

Dílčí sdělení

- Lidé z Domažlicka měli to štěstí, že pocit svobody v listopadových dnech roku 1989 mohli prožívat nejenom při demonstracích na náměstí, ale i u **hraničních přechodů** a dostali se i do bavorského pohraničí, kde je vítali stejně nadšení obyvatelé.
- S otevřením hranic a změnou způsobu života přišly **velké změny, možnosti i výzvy**.
 - Jednou z mnoha výzev se stal ohromný rozvoj tranzitní silniční nákladní dopravy symbolizovaný 20km frontami kamionů před celnicí na Folmavě, který v určité době dokázal paralyzovat život v okolí přetížené komunikace. Kamionů neubýlo, ale se vstupem do Schengenského prostoru a skončením hraničních kontrol část problému zmizela.
 - Začala se rozvíjet **vzájemná spolupráce** na úrovni partnerských obcí, škol, kulturních a sportovních akcí, sousedský stůl? – (co dává a bere? jde nahoru? nebo po počátečním rozmachu stagnuje? projevují se hranice v nás a nechutí k jejich překračování?) - Jak velkou dnes vnímáte bariéru a čím je daná? Překážky dané osobní zkušeností, předsudky, případně jazykovou bariérou.
 - Na individuální úrovni přinesly otevřené hranice nové pracovní příležitosti, možnosti trávení volného času i nová místa k nákupům. (Také českým podnikatelům, zejména těm v blízkosti hranic, přineslo otevření hranic velkou příležitost možnosti dodávat jejich výrobky a služby na velký a bohatý německý trh)
 - Některé obce se změnily k nepoznání, například Folmava, která se z polozapomenuté horské vesničky proměnila ve vietnamské tržiště a české „lasvegas“. (co se změnilo v Německu za hranicemi díky jejich otevření???) (Dodatek: Ale změny byly i pozitivní: pod dojmem vkusně upravených bavorských vesnic se postupně začal měnit i vzhled těch českých.)
- Nabytá svoboda nám umožňuje zamýšlet se nad společnou minulostí, přítomností i budoucností.

AD.11: DOPLŇKOVÁ – viz ÚVODNÍ SDĚLENÍ (str. 2)

LIBRETO EXPOZICE „PŘÍBĚH DOMAŽLICKÉHO PIVOVARU“

V KULTURNÍM CENTRU – PIVOVAR DOMAŽLICE

1.PP

zpracováno v rámci projektu

„Muzeum společného dědictví regionu Domažlice – Furth im Wald“, číslo 271

spolufinancováno

programem přeshraniční spolupráce

Česká republika – Svobodný stát Bavorsko, Cíl EÚS 2014–2020

a

státní rozpočtem ČR

bez jazykové korektury

AD.12. PŘÍBĚH DOMAŽLICKÉHO PIVOVARU

„Všechny stesky, boly, strasti lidské, zažene ti pivo Domažlické!“

Hlavní sdělení

Staronový městský pivovar, který kdysi zaměstnával desítky místních a jehož pivo dělalo Domažlicím dobré jméno v širokém okolí, ukazuje, že i toto tradiční odvětví se vyvíjí, ale základ úspěchu zůstává pořád stejný – dobré suroviny, poctivá práce a podnikatelská odvaha.

Dílčí sdělení k jednotlivým šesti částem

- Dochované záznamy domažlického pivovaru nám ukazují, že pokud nepřijde katastrofa například v podobě války, vaří se pivo stále ze stejných **surovin**. Voda, slad a chmel jsou i dnes základem dobrého piva, třebaže mají jinou podobu nebo původ.
- Rozlehlá budova hvozdu, v níž se nacházíte, získala jméno od hvozdního, zastavení klíčení sladu vysokou teplotou. **Výroba sladu**, kterou si dříve pivovar v Domažlicích podobně jako jiné zajišťoval sám, byla natolik náročná na prostor, energii a ruční práci, že si dnes většina pivovarů, včetně zdejšího obnoveného, slad nevyrábí, ale nakupuje hotový.
- Domažličtí radní se projeví jako dobří hospodáři, kteří výrobě piva věnovali patřičnou péči, investovali do moderního vybavení, což přineslo své ovoce v rostoucí kvalitě a množství piva. Dnes na tuto tradici město navazuje, jak nám ukazuje nejen moderní pivovarská technologie a obnova **vaření piva**, ale i důkladně zrekonstruovaná budova hvozdu, v níž stojíte.
- Aby si zákazníci mohli dopřát domažlické pivo v nejlepší kvalitě, investoval pivovar do vybavení a kontroly, pořídil si moderní linku na umývání a **plnění lahví a sudů**. Současná laboratoř minipivovaru názorně dokládá, že důraz na hygienu a kontrolu procesu a zachování dobrého jména domažlického piva je zásadní i dnes.
- Dobré pivo vždy dělali **schopní lidé**, včele se sládkem. Dříve k věhlasu pivovaru přispívali i řemeslníci z okolí Domažlic, kteří své živnosti dávno zavřeli, třeba bednáři, ledaři nebo

skláři. Ani dnes se výborné pivo nedá uvařit bez dobrého sládka a schopní pracovníci nadále zůstávají klíčem k úspěchu.

- Pro udržení nejvyšší kvality piva až do výčepu a na stůl pivovar postupně budoval **sít hospod a hostinců** po celém okrese, z nichž deset sám vlastnil a řadu dalších si najímal. Stejně tak i dnes patří ke zdejšímu minipivovaru přilehlá pivnice, v níž si můžete ověřit, že co nejkratší cesta piva přispívá k chuťovému zážitku.